

ERICH SCHNEIDER

14. december 1900 — 5. december 1970

Af HANS BREMS*

Erich Schneider fødtes i Siegen, Westfalen, studerede i 1918-24 økonomi, matematik og fysik og blev i 1922 Dr. rer. pol. fra Frankfurt a. M. Fra 1925 ernærede han sig som matematik- og fysiklærer i Dortmund og Koblenz.

Bonn

I 1925 var Joseph Schumpeter kommet til Bonn, og i ham mødte Schneider for første gang den fødte teoretiker – og blev som elektriseret. Uden at opgive sit lærerembede habiliterede Schneider sig hos Schumpeter med *Reine Theorie monopolistischer Wirtschaftsformen* (Tübingen 1932). I forordet siger Schneider veloplagt: »Was wir im folgenden bieten werden ist Theorie, reine Theorie« – ord, der ikke blot indleder bogen men hele hans liv som forsker. Endnu idag, efter fyrretyve års forløb, aftvinger denne bog sin læser den dybeste respekt. Den begynder med en klar fremstilling af grænseomsætningskurven, af dennes forhold til efterspørgselselasticiteten og af monopolpunktet. Så behandles den almindelige ligevægt under forudsætning af, at enhver vare udbydes af kun én sælger, men enhver faktor under fuldkommen konkurrence. Så det omvendte tilfælde: enhver faktor udbydes af kun én sælger, men enhver vare under fuldkommen konkurrence. Så følger det bilaterale monopol, og endelig kommer i kapitel III, s. 83-131 bogens smukkeste og originaleste kapitel: Universelles Monopol, d.v.s. den almindelige ligevægt under forudsætning af, at enhver vare og enhver faktor udbydes af kun én sælger. Med matematikkens skarpe værktøj og med ungdommelig vitalitet angreb Schneider her et problem, der først havde sysselsat Pareto; men Schneider slap langt bedre fra det end Pareto. Såvidt

* Professor, University of Illinois at Urbana-Champaign, Fulbrightprofessor ved Christian-Albrechts-Universität i Kiel, 1961. Gæst ved Institut für Weltwirtschaft i Kiel, 1964, 1967 og 1968.

For fremskaffelse af Zeuthens og Sveistrups indstilling af Schneider i 1936 takker jeg frk. M. Ankerstjerne ved Aarhus Universitet. For fremskaffelse af Aarhus Universitets årsberetning 1945/46 og af Schneiders curriculum vitae takker jeg redaktørerne Thorkild Davidsen og Dr. Dr. Anton Zottmann. Fremfor alt takker jeg fru Erna Schneider, fru Else Zeuthen og professorerne Danø, Gelting, Nørregaard Rasmussen og Jørgen Pedersen for kritisk gennemlæsning af manuskriptet og prompte korrespondance derom. For tilbageblevne fejl og for mit eget syn på Schneider bærer jeg selv alene ansvaret.

Zeuthen og Schneider i Århus, 1943

ERICH SCHNEIDER

14. december 1900 — 5. december 1970

Af HANS BREMS*

Erich Schneider fødtes i Siegen, Westfalen, studerede i 1918-24 økonomi, matematik og fysik og blev i 1922 Dr. rer. pol. fra Frankfurt a. M. Fra 1925 ernærede han sig som matematik- og fysiklærer i Dortmund og Koblenz.

Bonn

I 1925 var Joseph Schumpeter kommet til Bonn, og i ham mødte Schneider for første gang den fødte teoretiker – og blev som elektriseret. Uden at opgive sit lærerembede habiliterede Schneider sig hos Schumpeter med *Reine Theorie monopolistischer Wirtschaftsformen* (Tübingen 1932). I forordet siger Schneider veloplagt: »Was wir im folgenden bieten werden ist Theorie, reine Theorie« – ord, der ikke blot indleder bogen men hele hans liv som forsker. Endnu idag, efter fyrretyve års forløb, aftvinger denne bog sin læser den dybeste respekt. Den begynder med en klar fremstilling af grænseomsætningskurven, af dennes forhold til efterspørgselselasticiteten og af monopolpunktet. Så behandles den almindelige ligevægt under forudsætning af, at enhver vare udbydes af kun én sælger, men enhver faktor under fuldkommen konkurrence. Så det omvendte tilfælde: enhver faktor udbydes af kun én sælger, men enhver vare under fuldkommen konkurrence. Så følger det bilaterale monopol, og endelig kommer i kapitel III, s. 83-131 bogens smukkeste og originaleste kapitel: Universelles Monopol, d.v.s. den almindelige ligevægt under forudsætning af, at enhver vare og enhver faktor udbydes af kun én sælger. Med matematikkens skarpe værktøj og med ungdommelig vitalitet angreb Schneider her et problem, der først havde sysselsat Pareto; men Schneider slap langt bedre fra det end Pareto. Såvidt

* Professor, University of Illinois at Urbana-Champaign, Fulbrightprofessor ved Christian-Albrechts-Universität i Kiel, 1961. Gæst ved Institut für Weltwirtschaft i Kiel, 1964, 1967 og 1968.

For fremskaffelse af Zeuthens og Sveistrups indstilling af Schneider i 1936 takker jeg frk. M. Ankerstjerne ved Aarhus Universitet. For fremskaffelse af Aarhus Universitets årsberetning 1945/46 og af Schneiders curriculum vitae takker jeg redaktørerne Thorkild Davidsen og Dr. Dr. Anton Zottmann. Fremfor alt takker jeg fru Erna Schneider, fru Else Zeuthen og professorerne Danø, Gelting, Nørregaard Rasmussen og Jørgen Pedersen for kritisk gennemlæsning af manuskriptet og prompte korrespondance derom. For tilbageblevne fejl og for mit eget syn på Schneider bærer jeg selv alene ansvaret.

jeg kan skønne, er dette kapitel stadig det bedste, der er skrevet om den almindelige ligevægt under monopol. Hele 50'ernes og 60'ernes rige udvikling af den almindelige ligevægts teori bygger jo stadig på forudsætningen om universel fuldkommen konkurrence. Dette kunne have været helt anderledes, dersom Schneiders bog var kommet på engelsk i stedet for på tysk.

Schneider havde naturligvis læst Zeuthen (1930) og citerede ham otte steder, især i slutningskapitlet om Mehrfaches Monopol (oligopol). Endnu i 1932 fik Schneider lejlighed til at træffe Zeuthen. Umiddelbart før sin afrejse til Harvard var Schumpeter som gæsteforelæser bedt til København af Zeuthen. Schumpeter tog sin assistent Schneider med til København, og her knyttedes de kontakter, som skulle blive afgørende – både for Schneider og for Danmark.

Det eneste, Schneider krævede af sine omgivelser, var arbejdsro, og den fandt han ikke i Bonn. En morgen havde den tids studenterooprørere skrevet tværs over hans tavle: »'Raus mit dem Juden Schumpeter und dem Judenjungen Schneider!«

Med god samvittighed kunne Schneider have svaret som flyvergeneralen Harras i *Des Teufels General*: »... Jude. Bin ich auch – honoris causa« (Zuckmayer 1967, p. 106). Da nazisterne kom til magten, gjorde Schneider to ting: Han søgte bort fra Tyskland og han lod sig optage i det nazistiske parti. Enhver, der ikke ønskede sin afskedigelse, gjorde klogt i det sidste, og partimedlemsskabet var for Schneider alene en forsikring. Til hans store glæde skulle den vise sig overflødig, men der skulle endnu gå 3 år med stipendieophold og gæsteforelæsninger i Norden, før Schneider havde fast ansættelse udenfor Tyskland. At hans sindelag ikke var nazistisk, var evident for alle, der kendte ham, og jeg skulle heller aldrig have opholdt mig ved denne lille fjer, dersom den ikke i 1945 var blevet til fem høns.

Danmark

På et Rockefellerstipendium rejste Schneider nu til Zeuthen i København og til Frisch i Oslo. På Danmarks Tekniske Højskole forelæste han over det, der skulle blive til *Theorie der Produktion* (Wien 1934).

Det var ved denne lejlighed, jeg selv hørte Schneider første gang. Forelæsningsrækken begyndte med, at Schneider besteg katedret, bukkede til venstre og til højre og sagde på sit nylærte men aldeles korrekte dansk: »Mine damer og herrer! Kapitel 1. Afsnit 1. Kapitalløs produktion.« Den lysende klarhed, der prægede hele forelæsningsrækken, fik også københavnske studerende til i de kommende år at anskaffe alt, hvad der kom fra Schneiders hånd.

I et så stærkt centraliseret samfund som det danske måtte oprettelsen af det første universitet udenfor København være et voveligt forehavende. Overfor københavnsk skepsis (og selvglæde?) måtte Aarhus Universitet –

hvis det skulle kunne trække professorer og studenter til sig – straks i starten kunne møde op med en klar og åbenbar overlegenhed på visse udvalgte områder. Driftsøkonomien¹ skulle blive et sådant område.

I deres bedømmelse af ansøgerne til det påtænkte professorat i driftsøkonomi ved Aarhus Universitet gav Zeuthen og Sveistrup den 29. juni 1936 denne træffende karakteristik af Schneider²:

Han er en af de forfattere, som i de senere år stærkest har bidraget til udviklingen af den rene teori på [produktions- og omkostningslærens, prispolitikens og efterspørgselsforholdenes] områder. Han er godt orienteret i den herhenhørende litteratur, har selv ydet originale bidrag og har desuden vist en sjælden evne til klar fremstilling af de omhandlede emner for en stor del i forholdsvist elementær matematisk form.

Der kan ikke være tvivl om, hvad Schneider betød for Århus: Med hans udnævnelse var den klare og åbenbare overlegenhed sikret. Men der kan heller ikke være tvivl om, hvad Århus betød for Schneider:

In einer Zeit, in der in Deutschland die Fortführung der wissenschaftlichen Arbeit auf dem Gebiet der theoretischen Volks- und Betriebswirtschaftslehre kaum oder nur um den Preis persönlicher Kompromisse möglich war, konnte er seine Forschungs- und Lehrtätigkeit in einem freien Land und lange in ungehinderter Kommunikation mit Fachgelehrten in aller Welt fortsetzen. [Lübbert 1970, p. 226].

Altid var Schneider optaget af syntesen. I begyndelsen gjaldt hans syntese blot mikroøkonomien. Han kulegravede regnskabsvæsen og investeringskalkule og fandt deres sammenhæng med omkostningsteorien. Det hele kulminerede med *Einführung in die Grundfragen des Industriellen Rechnungswesens* (København 1939) og *Investering og Rente* (København 1944). Begge er efter krigen kommet i nye forbedrede udgaver under titlerne *Industrielles Rechnungswesen* (Tübingen 1954) og *Wirtschaftlichkeitsrechnung* (Tübingen og Zürich 1951).

Men selv hans store mikrosystem var ham ikke nok. Under samværet med Jørgen Pedersen og fordybelse i Keynes førtes han ind på makroøkonomisk syntese. Han måtte spørge sig selv om, hvordan investeringskalkulen, som han nys havde viet så megen opmærksomhed, kunne mødes med den

1. Det officielle ord »driftsøkonomi« er naturligvis misvisende. Ikke mindst i Schneiders udlægning handler denne disciplin jo ikke blot om drift men fuldt så meget om investering, anlæg og likvidation. Professor Kjær-Hansens oprindelige »bedriftsøkonomi« havde været meget bedre og ville have svaret til »managerial economics«, »Betriebswirtschaftslehre« og »företagsekonomi«.
2. Bedømmelsen, der her er citeret i nutidens retskrivning, bifaldtes af det rets- og statsvidenskabelige fakultet og af konsistorium og oversendtes efter anmodning til undervisningsministeriet.

keynes'ske opsparingsfunktion. Og om, hvad det var for variable, der gav sig, så opsparring kunne blive lig investering. Hele aggregationsfremgangs-måden måtte der også tænkes over. Og de nye nationalregnskaber, man var ved at få, hvordan forholdt de sig egentlig til det industrielle regnskabs-væsen, som havde sysselsat ham så ivrigt? I mangfoldige tidsskriftsartikler, også i dette tidsskrift, lagde Schneider grunden til *Einführung in die Wirtschaftstheorie*.

I sommeren 1945 blev den ovenfor omtalte fjer til fem hons: Aarhus Universitets rektor nedsatte et udvalg til »at overveje og undersøge professor E. Schneiders stilling ved universitetet under besættelsen«, og udvalget fandt, at Schneider ingensinde havde skadet danske studerende, danske kolleger eller danske interesser overhovedet. Pinligt korrekt afholdt Schneider sig altid fra ethvert samkvem med besættelsesmagten. Ikke desto mindre spurgte universitetsbestyrelsen nu undervisningsministeriet, om Schneider »som tysk statsborger og medlem af det tyske nationalsocialistiske parti indtil 1945 kunne forblive i sit embede« (Aarhus Universitet 1945/46, pp. 24-25). I oktober svarede ministeriet, at Aarhus Universitet som selvejende institution selv måtte afgøre dette spørgsmål.

Gode danske mænd (et 1945-udtryk) som Jørgen Pedersen og Zeuthen kæmpede bravt for kollegaen Schneider og for det retsprincip, at en mand kan dømmes på sine gerninger men aldrig alene på pas og partibog – det, der i Joseph R. McCarthy's (R., Wis.) glansperiode hertillands så træffende kaldtes »guilt by association«.³

Nu søgte Schneider selv sin afsked og modtog en kaldelse fra Christian-Albrechts-Universität i Kiel.

Kielerordinarius

Sin lidenskab for teorien viste Schneider aldrig tydeligere end i 1946, da Danmark havde vist ham sin utak. Til fods måtte han vandre fra Padborg til Flensburg for at finde et tog, og i Kiel fandt han et knust universitet og et halvt knust institut, hvis bibliotek var oplagret i domkirken i Ratzeburg. Fremfor alt fandt han sulten og kulden. Fru Zeuthen har fortalt mig om den uhyggeligt afmagrede Schneider, hun fandt i Kiel i foråret 1947.

Det forbløffende er nu, at alt dette intet som helst spor satte sig i hans produktivitet. Aldrig har hans iver efter at tage fat fundet et stærkere udtryk end i de to foredrag *Das Gesicht der Wirtschaftstheorie unserer Zeit*

3. Nogle af nærværende manuskripts læsere har spurgt, om man dog ikke kunne lade denne gamle sag ligge. Men en nekrolog i et videnskabeligt tidsskrift kan ikke forbigå den sandhed, at denne sag – så latterlig den kan se ud – berøvede Danmark en lærer og forsker af et format, der har været sjældent i dansk nationaløkonomis historie. Desuden synes jeg ikke, at sandheden slår det mindste skår i Schneiders minde: Den er jo netop, at han ikke i nogen meningsfuld betydning af ordet var nazist.

und das Studium der Wirtschaftswissenschaften (Tübingen 1947). Her rideses alt det op, som skulle blive til *Einführung in die Wirtschaftstheorie*, hvis første bind kom i 1947 og hvis andet og tredje bind kom i henholdsvis 1949 og 1952.

Også i et land, der ikke havde savnet det elementæreste, ville en så hastig succession af så klare, omfattende og moderne lærebøger have været en kraftpræstation. Men herpå tænkte vel kun de færreste læsere. Den, der skriver så klart som Schneider, gør jo indtryk af at ryste det hele ud af ærmet. Man måtte kende Schneider for at vide, at klarhedens nådegave aldrig fristede ham til halvgjort arbejde. Streng selvdisciplin, enorm koncentration og en utrættelig skriven om og om igen lå bag den helstøbte klarhed.

Einführung blev den alt dominerende lærebog i hele det tyske sprogområde minus DDR og har en stor del af æren for, at forbundsrepublikken så hurtigt har indhentet det forsømte på teoriens område. Hertil kommer, at *Einführung* er udkommet på engelsk, italiensk, japansk, persisk, portugisisk og spansk.

Så moderne *Einführung* var i 1947-52, så er dele af dens makroøkonomi idag forældet. Paradoksalt kan man sige, at bind III var dømt til hurtig forældelse, just fordi det helt i tidens ånd alene koncentrerede sig om penge-teorien og den keynes'ske korttidsstatik. Men selv indenfor denne snævre begrænsning lykkedes det ikke helt at sammensmelte disse to elementer til en helstøbt løsning. Både i bind II og III fastholdt Schneider Cassels skarpe sondring mellem de relative priser, som bestemmes af den almindelige ligevægtsteori, og de absolutte priser, som bestemmes af pengeteorien. I sin anmeldelse bemærkede Hahn (1953), at denne sondring »incur[s] all the objections which Patinkin and others have recently levied against the 'classicals'«. Også Bent Hansen (1954) savnede den fuldstændige sammen-smeltning men tilføjede: »Att Schneider således knappast lyckats integrera betalningsmedelsteorin med den övriga teorin bör knappast ge anledning till klander. Det är ju blott hela vår vetenskaps nuvarande tämligen osäkra inställning till frågan om 'pengarnas roll i systemet', som här avspeglar sig.« Sit forsvar og sit eget syn på Patinkin (1956) fremlagde Schneider i sit bidrag til Zeuthen-festskriftet.

Hvad fremdeles den statiske keynes'ske underbeskæftigelsesligevægt angår, så savnede Beckmann (1953) en behandling af det modsatte tilfælde, inflationstilfældet med fuld beskæftigelse.

Såvidt korttidsstatikken. Om korttidsdynamikken havde Schneider kun lidt at sige: Samuelson's (1939) »Interactions« nævnes og dens rekursive løsning refereres. Men med henvisning til, at emnet kræver differens- eller differentiaalligninger – som Schneider fuldt beherskede – forlades det hurtigt.

Om langtidsdynamikken havde Schneider endnu mindre at sige. Der er

en meget kort behandling af Harrod-Domarmodellen. Selv den mindste hentydning savnes til kapitalteori og de med denne så nøje forbundne nyklassiske og von-Neumann-vækstmodeller. Von Neumann-modellen havde man jo haft siden 1937 – endda på tysk. Og allerede i 1942 havde Tinbergen i selveste Kiel fremlagt den simple nyklassiske vækstmodel – den, som Solow genopdagede i 1956. Machlup (1953) undrede sig i sin anmeldelse over, at en Wicksell-elev som Schneider kunne udelade kapitalteorien men indrømmede, at selv udeladelsen var moderne! Machlup var dog sikker på, at kapitalteorien en skønne dag ville vende tilbage, og det gjorde den jo også.

Om eet var imidlertid alle fire anmeldere enige. Beckmann fastslog, at »the modern theory of employment is developed in loving detail . . . and with a lucidity unachieved in any other textbook known to this reviewer.« Hahn siger om bind II, kap. 2, at »the whole chapter is a model of clarity, and after reading it a student either understands this part of economic theory or, if not, should give up his study of economics altogether.« Ifølge Bent Hansen »står vi här utan tvivel inför vår generations förnämligaste lärobok på tvåbetygsstadiet.« Endelig sagde Machlup kort og godt, at »in the presentation of the Keynesian apparatus Schneider shows himself as one of the master-teachers of our time.«

Lige så lidt som begivenhederne i 1945-46 havde sat sig noget spor i Schneiders arbejdsproduktivitet, satte de sig noget spor i hans følelser overfor Danmark. Hans besøg i Danmark var hyppige, og fra et semesters slutningsuge i 1961 mindes jeg en utålmodig og rejseklar Schneider samt en kollegas smilende bemærkning: »In dieser Woche hört er nichts; er steht schon mit einem Bein in Dänemark!« Sommerrejsen gik normalt til Skagen, og hertil kom de hyppige besøg hos vennerne Jørgen Pedersen, Ivar Jantzen, Zeuthen, Akerman og – i næste generation – Vibe-Pedersen og Danø. Med glæde accepterede Schneider opfordringerne til at bidrage til festskrifterne for Jørgen Pedersen (1951), Lindahl (1956), Zeuthen (1958), Frisch (1960), Akerman (1961) og Iversen (1969). Med endnu større glæde accepterede Schneider opfordringerne til at være officiel opponent ved Danøs disputats i 1966 og til at indtræde i bedømmelsesudvalget til Danøs professorat. Her var jo tale om egentlige danske embedsfunktioner, og jeg tror, han i dem så en officiel dansk oprejsning.

Institut für Weltwirtschaft

Institut für Weltwirtschaft må være både det største og det skønnest beliggende institut af sin art. Ved 50-årsjubilæet i 1964 talte det 250 medarbejdere, deraf 50 videnskabelige. Man kan næppe tænke sig en skønnere arbejdsplads end dette rummelige institut mellem bøgeskoven og fjorden – med verdenshandelen passerende forbi vinduerne.

Fritz Baades indsats for instituttets genopbygning er helt uomtvistelig,

men siden 1949 havde han været medlem af forbundsdagen og havde måttet dele sig mellem Bonn og Kiel. Nyheden om, at Schneider skulle være hans efterfølger, nåede mig i vinteren 1961 i Wien – og i karakteristisk Wienerform: »Aus der Ba(a)deanstalt wird ein Schneiderwerkstatt.« Blev instituttet så et »skrædderværksted«? Schneiders egen produktivitet påvirkedes lige så lidt af udnævnelsen, som den var blevet påvirket af andre ydre begivenheder i hans liv. Bind I af *Einführung* kom i 1969 i 14. udgave, bind II i 12. udgave og bind III i 11. udgave, og hver enkelt udgave var en omhyggeligt gennemarbejdet revision og a jour-føring af den forrige. Nu fandt Schneider også tid til det bind, han længe havde ønsket at skrive om den økonomiske analyses historie: *Ausgewählte Kapitel der Geschichte der Wirtschaftstheorie* (Tübingen 1965). I sine sidste år blev Schneider mere og mere optaget af at inkorporere udenrigshandelen i sit system, og hans resultat var – som altid – mønstergyldigt klart: *Zahlungsbilanz und Wechselkurs* (Tübingen 1968). Hans sidste bog blev bogen om hans store lærer: *Joseph A. Schumpeter – Leben und Werk eines grossen Sozialökonomien* (Tübingen 1970).

Hvordan overkom Schneider alt dette? Som han i Århus havde søgt tilflugt i huset ved Agri i Mols bjerge, havde han i Kiel huset i Krusendorf ved Eckernförder Bucht. Her tænkte og skrev han under fru Ernas omhu og beskyttelse. Det var en stor og sjælden ære at blive indbudt dertil, og altid måtte gæsten aflægge tavshedslofte om stedets eksistens og beliggenhed.

Med alt sit eget arbejdsmod og alle sine kontakter i Norden, Holland, Italien, Frankrig og Amerika blæste Schneider nyt liv i instituttet og åbnede dets døre på vid gab mod verden. *Weltwirtschaftliches Archiv* blev det mest internationale af alle tyske tidsskrifter, ofte var halve numre skrevet på engelsk. Banebrydende nordiske bidrag offentliggjordes her, f.eks. Pöyhönens (1963).

Alligevel – mon jeg røber nogen hemmelighed, når jeg siger, at Schneider ikke var den ideale institutleder? Han følte det som en pligt at inspirere hver enkelt af de mange medarbejdere, og derfor ville han vide besked om alt, hvad der rørte sig i det store hus. Men kunsten at lytte var ikke hans stærke side. Dertil var han for rastløst optaget af alle sine egne store arbejdsopgaver.

Schneider var en af de 100 Fellows i Econometric Society og et af de 16 udenlandske æresmedlemmer af American Economic Association. Han var universitetets rektor i 1959/60, fik festskrift på 60-årsdagen, var præsident for den tyske nationaløkonomiske forening, den hæderkronede Verein für Sozialpolitik, 1963-66. Han fik List-guldmedaljen i 1965 og var æresdoktor ved universiteterne i Berlin, Louvain, Paris og Rennes og handelshøjskolerne i Stockholm og Helsingfors. Jeg tror, de to sidste glædede ham mest.

Schneider befandt sig øjensynligt godt i det, der på tysk så træffende kaldes »im Amt und Würden«. Han, som levede og åndede teori, opfattede al ære, der blev ham til del, som en ære, der også blev *teorien* til del.

At samfundet i stigende grad ydede teorien sin diplomatiske anerkendelse glædede altid Schneider. I sin forelæsning på Handelshögskolan i Stockholm »Fortschritte der ökonomischen Theorie in unserer Zeit«, noterede han:

Wie sehr sich die Wirtschaftswissenschaft gegenüber etwa 1930 gewandelt hat, wird auch an der veränderten Stellung des Ökonomen in der Wirtschaft deutlich. Der Ökonom ist heute in der menschlichen Gesellschaft ebenso unentbehrlich geworden wie der Ingenieur oder der Arzt. Gibt es ein schöneres und besseres Zeugnis dafür, dass unsere Wissenschaft *operationally meaningful* geworden ist? [*Ökonomisk Tidsskrift* 61 (1959): 201-12].

Samfundets diplomatiske anerkendelse af teorien glædede Schneider men forledte ham aldrig til at gøre sin økonomi til en *politisk* økonomi. Enhver, der vil tage Schneider til politisk indtægt, må blive skuffet: I de tusinder og atter tusinder af sider, som Schneider har skrevet, kan ingen finde andet end den strengeste saglighed. Som Zeuthen citerede Schneider altid gerne Max Webers formaning til videnskabsmanden om altid at gøre det klart »wo der denkende Forscher aufgehört und der wollende Mensch anfängt zu sprechen.«

Forskeren og læreren

Var Schneider original? Zeuthens eller Wicksells originalitet havde han ikke, men han havde samme tendens som disse to til at overdrive sin gæld til dem, han havde lært af. Blandt de døde var hans læremestre Walras, Fisher og Wicksell. Af Walras havde han lært den store almindelige ligevægt, af Fisher investeringskalkulen og sammenhængen mellem økonomi og regnskabsvæsen. Af Wicksell havde han lært både kapitalteori og forløbsanalyse – og holdt begge udenfor *Einführung*.

Blandt hans samtidige var hans læremestre Schumpeter, Zeuthen, Frisch, Ivar Jantzen og Jørgen Pedersen. Af Schumpeter havde han lært metode, af Zeuthen monopolteori, af Frisch og Jantzen produktionsteori, og af Jørgen Pedersen makroteori. Smukke nekrologer skrev han i *Weltwirtschaftliches Archiv* over Schumpeter, Zeuthen, Lindahl og Ivar Jantzen.

Schneiders arbejder er altid fulde af henvisninger til andre, og andres arbejder betegnes regelmæssigt som »smukke«, »vigtige«, »værdifulde« etc. Den mindre litteraturbevandrede læser kan derfor let få det fejlagtige indtryk, at Schneider blot var formidleren.

I syntesen lå Schneiders styrke, og i syntesen var han original. Syntese kræver klarhed, og Schneider havde klarhedens nådegave. Jens Lübbert

(1970) udskiller i sin fødselsdagshilsen til Schneider tre dimensioner af klarhed: problemstillingens, tankegangens og sprogets klarhed. Ikke mindst problemstillingens klarhed overses ofte: Hvad er det egentlig for spørgsmål, som vi ønsker at besvare? Tankegangens klarhed består i at finde den lige vej fra spørgsmål til svar – uden svinkeærinder og mellemlandinger. Både i problemstillingens og i tankegangens klarhed er matematikken en vældig støtte, og Schneider forstod kunsten at komme langt med elementær matematik.

Men gode matematikere er somme tider sprogligt ubehjælpelige. Når Schneider scorede så højt i sin fremstillings klarhed, var det fordi han besad kombinationen af matematisk sans og sprogsans. Hans tysk var knapt og fyndigt. Han forelæste ubesværet på ialtfald tre fremmedsprog, vistnok også på italiensk. På dansk, engelsk, fransk og tysk har jeg hørt ham og kan bevidne, at hans dansk og engelsk var uden ringeste fejl. Pudsigt nok var hans sprogsans så stor, at hans stil afhang af hans sprog. På dansk og engelsk tillagde han sig en vis tør humor, som ganske savnedes i hans tysk. På fransk tillagde han sig ellers ukendte armbevægelser!

Lå den ene hemmelighed bag Schneiders succes i hans klarhed, så lå den anden i hans aldrig rokkede tro på teoriens vigtighed. Et udtryk han ofte brugte var: »Das Meer der Tatsachen ist stumm.« Samfundet gav ikke uden videre sine hemmeligheder fra sig, kendsgerningerne talte *ikke* for sig selv. Man ville ikke få dem til at tale, før man formulerede klare og skarpe hypoteser og prøvede disse på virkeligheden. Schneider var aldrig helt tilfreds med hypoteserne. Altid prøvede han at bygge nye, mere generelle, af hvilke de gamle kunne ses som »specialtilfælde«. I sine forelæsninger elskede han at føre sine tilhørere helt ud til forskningsfronten for at slutte med en appel til »de unge hjerner«.

Praktikere kunne kalde hans tro naiv. Og måske *er* det naivt at tro, at enhver opgave har en løsning. Alligevel: Hvis en løsning eksisterer, har den naive i hvert fald størst chance for at finde den. Schneider fandt mange løsninger, og hans naivitet forplantede sig til hans tilhørere. De gik fra hans forelæsning med den nyvundne overbevisning: Hør, dette er jo vigtigt. *It does matter!*

Om Schneider kan man med fuld ret bruge Samuelson's (1951) mindeord om Schneiders egen lærer:

Though Schumpeter left behind him no band of zealots bent on differentiating his views from those of traditional economic theory, he did leave behind him the only kind of school appropriate to a scientific discipline – a generation of economic theorists who caught fire from his teachings.

LITTERATUR

- Beckmann, M. 1953. Anmeldelse af *Einführung in die Wirtschaftstheorie*, bd. 3: *Geld, Kredit, Volkseinkommen und Beschäftigung* af Erich Schneider. *Econometrica* 21:361-63.
- Hahn, F. H. 1953. Anmeldelse af *Pricing and equilibrium: An introduction to static and dynamic analysis* af Erich Schneider. *Economic Journal* 63:407-10.
- Machlup, F. 1953. Anmeldelse af *Einführung in die Wirtschaftstheorie*, bd. 3: *Geld, Kredit, Volkseinkommen und Beschäftigung* af Erich Schneider. *Ökonomisk Tidsskrift* 56:291-95.
- Lübbert, J. 1970. Erich Schneider zum Gruss und Dank. *Weltwirtschaftliches Archiv* 105:219-29.
- Machlup, F. 1953. Anmeldelse af *Einführung in die Wirtschaftstheorie*, bd. 3. *Geld, Kredit, Volkseinkommen und Beschäftigung* af Erich Schneider. *American Economic Review* 63:398-401.
- Patinkin, D. 1956. *Money, interest, and prices*. New York.
- Pöyhönen, P. 1963. A tentative model for the volume of trade between countries. *Weltwirtschaftliches Archiv* 90:94-100.
- Samuelson, P. A. 1939. Interactions between the multiplier analysis and the principle of acceleration. *Review of Economics and Statistics* 21:75-78.
- Samuelson, P. A. 1951. Schumpeter as a teacher and economic theorist. I *Schumpeter: Social scientist*, red. S. E. Harris, pp. 48-53. Cambridge, Mass.
- Solow, R. M. 1956. A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly Journal of Economics* 70:65-94.
- Tinbergen, J. 1942. Zur Theorie der langfristigen Wirtschaftsentwicklung. *Weltwirtschaftliches Archiv* 55:511-49.
- Von Neumann, J. 1937. Über ein ökonomisches Gleichungssystem und eine Verallgemeinerung des Brouwerschen Fixpunktsatzes. I *Ergebnisse eines mathematischen Kolloquiums*, bd. 8, pp. 73-83. Leipzig.
- Zeuthen, F. 1930. *Problems of monopoly and economic warfare*. London.
- Zuckmayer, C. 1967. *Des Teufels General: Drama in drei Akten*. Frankfurt a. M. Aarhus Universitet. 1945/46. Årsberetning. Århus.